

Bizonyos tehát, hogy a Zilahi Erzsike hívó fohásza meghallgatásra talált: az egykoron, 1895–1897 között a beléje oly reménytelenül és plátói módon szerelemes diák-költő teljesítette régi műzsája óhaját, s beprotezsálta bátyját a biztos pesti állásba. Egyébként úgy vele mint húgával, egészen 1918 végéig igen szoros barátságot tartott fenn, mígnem a halálos kór végleg ledöntötte a lábáról, s élete virágkorában, alig 42 évesen sirba döntötte háromnegyed évszázaddal ezelőtt, 1919. január 27-én.

„*Jöjjön, édes Ady!*” – szállott az ódon sóhaj halhatatlan diákja felé Zilah hithű, zömmel református, kisebb részben katolikus magyarságának ajakáról. S ím, láss csudát: a halhatatlan géniusz ifjú szíve és elpusztíthatatlan lelke 1994. január 25-én, este hattól nyolcig, a szemközi Terbete ormáról lefelé bocsájtkozván, hűségesen visszaszállott ősi iskola-félszékére, hála a kórházi gyógykezelését emiatt megszakító, betegségét is keményen megreguláló Boér Ferencnek, a mai, szilágysági-erdélyi *Magyar Messiások* egyikének, akik nemcsak vallják és tudják, hanem rendíthetetlen hűséggel teszik is a dolgukat – mindannyiunkért.

Dr. Fenyvesi László

Források, irodalom: Zsóka (Dózsá Miksáné Zilahi Erzsébet asszony) datálatlan levele: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára. Ady Endre-gyűjtemény. K. 6/57. – Zsóka 4 oldalas levele Adyhoz a Haclucz Pensióból, é.n. – Az életrajzi adatok: *Kovalovszky Miklós: Emlékezések Ady Endréről*. I.k. Gyűjtötte, sajtó alá rendezte és magyarázatokkal kiegészítette: K.M. Bp. Akadémia Kiadó, 1961. 695 old., passim, főként: 205., 385–290., 539–619. old. (Új Magyar Múzeum. Irodalmi dokumentumok gyűjteménye 5.) – Ady zilahi ideáljának a közöltön kívül csak egyetlen levelét őrzi az MTA Kézirattára, szintén az Ady-gyűjteményben, Szilágy vármegye monográfusának és a költő egykori irodalomtanárának, dr. Petri Mórnak a hagyatékában, K. 15/83. jelzet alatt. A „943 márcz 21 én” keltezésű (Zsókaék Kolozsvárott laktak), 1 oldalas levélből érdemes idézni a következőket, mivel még ez a dokumentum sem látott napvilágot: „De valahogy Adyval kapcsolatosan mindig zavarban vagyok és ha egészen őszinte akarok lenni, sohasem szívesen, csak kényszerűségből nyilatkozom. Az a kis szerep, a mit én az ő életében játszottam nem jogosít fel engem arra, hogy irodalomtörténelmi alakká toljam fel magamat. Szép volt, kedves volt, bennem él, és velem hal, de többet belemagyarázni részemről izléstelennek érzem.” – Ezenkívül az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi „Erzsike levelé”-t (Dózsá Miksáné Zilahi Erzsébet, vagyis Zsóka) fivéréhez, dr. Zilahi Tiborhoz Budapestre. Ezen 1924. VI. 23-i iromány a költőre vonatkozó visszaemlékezését tartalmazza, 6 folio, azaz 12 oldal terjedelemben. Ez 1966-ban került be a közgyűjteménybe, Poss. OSZL V.631/76 – 1966. szám alatt. Érvényes kéziratári jelzete: OSZKK. Fond. 74/53. Ezt Kovalovszky is közli gyűjteményes kötetében (593–606. old.), de Révész Béla teljesen megbízhatatlan kiadása nyomán, melyből nemcsak szavak, hanem egész sorok is kimaradtak, nem beszélve a tömördek félreolvasatról, melyek értéktelenné teszik közlését.

Emlékezés a magyar művelődés két jeles, felvidéki szülőttére

Kilencven éve született Manga János néprajztudós

Szép megemlékezést tartott 1996. október 31-én az ipolysági Honti Múzeum és Galéria Baráti Köre. A vidék nagy szülőttére, Manga Jánosra emlékeztek, aki 1906-ban született a ma közigazgatásilag Ipolysághoz tartozó Pereszlény községben.

Az ünnepség a pereszlényi szülőházon elhelyezett emléktábla megkoszorúzásával kezdődött. Itt e sorok írója tartott ünnepi beszédet, majd a Fegyverneki Ferenc Magyar Tannyelvű Egyházi Alapiskola és Nyolcosztályos Gimnázium tanulói adtak rövid kulturális műsort. Este a múzeumban dr. Kapros Márta, a balassagyarmati Palóc Múzeum igazgatója adott elő a néprajztudós munkásságáról.

Manga kezdő tanítóként publikálta első írásait az Ipolyságon megjelenő A Hét című lapban. Elsősorban helyi (pereszlenyi, ipolyfödémesi, ipolyszécsénykei) mondákat dolgozott fel, régi palóc szokásokat írt le. A harmincas években Manga János már a szlovenszkoói magyar szellemi élet sokoldalú munkása volt. Szerkesztette a pozsonyi magyar rádió iskolaműsorát és népzenei adásait. Írásai, néprajzi tanulmányai egyre gyakrabban jelentek meg a Magyar Írás, a Tátra című folyóiratokban és más lapokban.

Manga Bartók irányításával népzenét is tájainkon, egészen pontosan a Nyitra vidéki magyar falvakban kezdett gyűjteni. Doktori értekezését szintén a vidék magyarságának néprajzáról írta 1942-ben. Tanulmánya – Ünnepi szokások a nyitrai megyei Menyhén címmel – még abban az évben könyv alakban is megjelent. Egy másik tájegységen, az Ipoly vidékén végzett gyűjtéseit az Ünnepek, szokások az Ipoly mentén című monográfiájában használta fel.

Manga a világháború után a maradék Magyarországon maradt. Csaknem egy évtizedig igazgatta a Palóc Múzeumot. 1949-ben kapott kinevezést Balassagyarmatra, s az év végén már megrendezte az első nagy tárlatot, amely a kendertermesztést és Nógrád viseletét mutatta be történelmi szemlélettel.

Az ötvenes évek elejére Manga befejezte a tárgyi gyűjtést Nógrád községeiben. Később témagyűjtéssel foglalkozott. Az adatközlőket mindig otthonukban kereste fel. Nagy türelemmel beszélt az idős emberekkel, akiknek könnyen a bizalmukban férközött. A kutató gyakran tartott előadásokat is a falvakban a népművészetről. Ő volt az első, aki a falut nem mint „egységes képet” fogta fel, hanem társadalmi rétegekre bontotta.

Manga – a már említettek kivül – olyan fontos alapmonográfiákkal gazdagította a magyar néprajztudományt, mint a Palócföld című kötettel, a több kiadást megélt Magyar népdalok, népi hangszerek, valamint a Magyar pásztorfaragások című könyvekkel.

Kutatási eredményei is tiszteletet érdemelnek, hisz a néprajz valamennyi területén úttörő munkát végzett. És mindemellett igaz képviselője lett a magyar és a szlovák népi kultúra kölcsönhatásának, az interetnikus kapcsolatoknak. A Magyar Néprajzi Társaság nemzetiségi kutató szakosztályának elnökeként monografikus művet készített Vanyacról, a magyarországi szlovákok településéről. Munkája halála után, 1978-ban jelent meg Z minulosti Veňarcu címmel.

Dömötör Tekla szerint Manga nemcsak jelentős kutató-tudós volt, hanem a „magyar nép művészetének meggyőződéses terjesztője is, rádió-előadásából egy egész nép tanulta meg szeretni saját élő népdalkincsét”.

Végakarata szerint Manga János szakkönyvtárának és adatfelvételeinek egy részét a budapesti Folklór Tanszékre hagyta. Az utóbbiról írta Voight Vilmos: „Mind a gyűjtött anyag, mind a feldolgozások mennyiségben és minőségben századunk magyar folklorisztikájának egyik legjelentősebb életműve ez, méltó a legnagyobbakéhoz és példája lehet a mai kutatóknak, sőt az ifjúság számára is”.

Kubinyi Ferenc születésének 160. évfordulója

A magyar művelődéstörténet két Kubinyi Ferencről is tud. Az idősebbik a Nógrád megyei Vidéfalván született 1796-ban, éppen kétszáz esztendeje. Ő paleontológus és liberális politikus volt. A Hont megyei Kubinyi Ferenc Kóvár község szülötte.

Felsőkubinyi és déménfalvi Kubinyi Ferenc 1836. november 22-én született az Ipoly menti kisközségben. Apja Kubinyi Vilmos, megyei alispán, anyja Laszkáry Emília volt. 1846-tól Kubinyi Budapesten élt, itt végezte tanulmányait az evangélikus gimnáziumban.

1855-ben átvette elhunyt édesapja kovári birtokát, de ő maga inkább a tudományoknak élt. Sokat utazott külföldön, miközben a magyarság régi emlékeit kutatta. 1869-ben például Németországból hozott értékes történelmi anyagot. Ezt megelőzően részt vett a Történelmi Társulat megalakításában, s az „északi régiségbúvárok koppenhágai királyi társulatának” lett a tagja. (Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. VII. kötet. Bp. 1900. 381–383. old.)

1873-ban Albertfalván szervezett tejjgazdaságot, de az 1800-as évek elején ismét visszaköltözött Kóvárra. A földbirtokos itt megintcsak többet foglalkozott a közügyekkel s a tudományokkal, mint a gazdálkodással. Világi felügyelője lett a kiscsalomjai evangélikus egyháznak,

s mint Szinnyei lexikonában olvassuk: „Hont megye területén sikerült neki sok kőkori régiséget összeszedni, melyek az 1886. évi budapesti kiállítás alkalmával külön szekrényben voltak kiállítva.”

A Stúdium Kiadásában megjelent Magyar Irodalmi Lexikonban írják, hogy Kubinyi „Kiváló régiségbúvár volt. Számos történelmi művet adott ki. Családjá levéltára alapján megírta a Kubinyi-család történetét”. (Magyar Irodalmi Lexikon. Újabb kiadás: Kassák Kiadó. Bp. 1993. 505. old.)

Nagyszabású munkája, az Oklevelek hontvármegyei levéltárakból két kötetben jelent meg. A II. kötetet 1888-ban adták ki Budapesten. Ennek előszavában hívja fel a figyelmet Kubinyi arra, hogy „még mindig ezrekre és ezrekre megy azon oklevelek száma, melyek az ország különböző vidékein, különösen régi családaink magánlevéltáraiban hevernek ismeretlenül, magukban rejtve sok becses történelmi adatot, melyek hiánya történelmünkre nézve megbecsülhetetlen veszteséget képez.” Fájjalja, hogy a tatár, török „s egyéb vér- és martalék-szomjas ellenséges hadak” sem pusztítottak el annyi értékes okiratot, mint amennyi az ő korában esett felelőtlenül az enyészet áldozatául”. Épp ezért szorgalmazta, hogy „történészeink és diplomatikusaink kettőzött buzgalommal lássanak mindenfelé, hol arra alkalmuk nyílik, a még kiadatlan oklevelek felkutatásához, lemásolásához és közzétételéhez”.

A kötetben megjelent okleveleket Kubinyi a Baloghy, a Majláth, a Nedeczky, a Nyáry, a Sántha és más honti családok magánlevéltáraiból tette közzé. A 210 oklevél az 1256–1399 közti időszakot öleli fel. Kétszáz oklevél először látott nyomtatásban napvilágot, ebből 24 Árpád-kori, 176 pedig Anjou-kori. Az okleveleket Kubinyi latinul teszi közzé, előttük azonban rövid magyar nyelvű összefoglalót ad. A közzétett anyagból megismerkedhetünk a XIII–XIV. századi vármegyei birtok- és jogviszonyokkal, a törzsökös honti családokkal, a csábrági és drégelyi vár mindennapjaival, a megye egykori tisztviselőinek névanyagával stb.

Kubinyi ezenkívül számos értékes és hiánypótló kiadványt jelentetett meg. A Margitsziget műemlékei című munkáját Pesten adta ki 1861-ben. Ugyanitt jelent meg 1864-ben a Zólyom vármegye műemlékei is. A régi magyarok személynevei-nek I. kötetét 1892-ben adták ki Budapesten.

Rendszeresen publikált a kor ismert lapjaiban: A Divatlapokban, az Új Magyar Múzeumban, a Századokban. A Magyar Nyelvőr 1887. évi XVI. kötetében ipolyvölgyi, Kóvár-vidéki tájszavakat tett közzé. A 246 közölt tájszó közül nagyon sok még ma is él és ismert erefelé. Ilyen például a *buró* (borul), a *kabar* (karmol), a *knjbál* (kiabál), *kijó* (kígyó), *megezsstringál* (jól elver), *möltétül* (mióta), *súk* (mosófa), *szakácska* (kötény). Több közölt tájszó mára azonban az Ipoly mentén is ismeretlenné vált. Ilyen többek közt a *bajzomra jár* (romlásnak indul), a *baláka* (kísértet), a *bolyvaskodik* (lopja a napot), a *bujtorkodik* (akadékoskodik), a *csikli* (parasztleány csizmájának a sarka), a *tarangál* (hadarva beszél) stb. A „boszvány” szó értelmezésekor egy régi szokásról is tudomást szerezhetünk. Ez ugyanis olyan kalács, „melyet a férjhez ment leány a fonóházhoz visz, hova leánykorában jártas volt”.

A Magyar Nyelvőr 1893. évfolyamának XXII. kötetében Kóvár vidéki szólásmódokat közöl. Közülük a „Hamuba esett a pecsenyeje.” szólás értelme: Rosszra fordul a dolga. A „Kihajtja az egeret.” arra utal, hogy „oly nyomorúságra jutott, milyenben még az eger sem élhet meg”.

Kubinyi írt verseket is. (Egy marék vers. Pest, 1896; Gedichte des gnädigen Herren zu Kóvár – tréfás versek. Balassagyarmat, 1894.), szépirodalmi kísérletei azonban erőteljesebbek voltak mint szakirányú munkásságának termékei.

1996. december elsején a Palóc Társaság emlékezést tartott a szülőfaluban, Kóváron. E sorok írója tartott előadást a jeles szülőtről. Utána megkoszorúzták az író sírját az evangélikus temetőben, majd emléktáblát lepleztek le a szülőházon. Itt Urbán Aladár, a Palóc Társaság elnöke mondott ünnepi beszédet. Az emléktáblán magyarul és szlovákul olvashatjuk: „160 éve született Kóváron KUBINYI FERENC (1836–1903) történész, író, nyelvész. Állította a Palóc Társaság 1996-ban.”

Csáky Károly